Z KSIĘGOZBIORU
IGNACEGO BERNSTEINA
w Warszawie.
№ 3251.

Mag. St. Dr.
LIBRARIÆ COL LEGII MAIOR CRACOVI
3251

C. 53 68 ?
BMVIII 191 (IA 40748)
PBJ 168

Senece prouerbia ſecundum ordinem alphabeti cum tractatu eiuſdem de moribus.

Alienum eſt omne quicquid optãdo euenit. Ab altero
expectes alteri q̄d feceris. Anim⁹ vereri q̄ ſcit: ſcit
tutus aggredi. Auxilia humilia firma ↄſenſus facit.
Amor animi arbitrio ſumit̃: nõ ponitur. Aut amat:
aut odit mulier: nichil eſt tercium. Ad triſtẽ partem
ſtrẽnua ſuſpitio debet̃. Ames parentẽ ſi equus eſt: ſi
aliter feras. Aſpicere opꝫ q̄d poſſis perdere. Amici
vicia ſi fers: facis tua. Aliena hoĩ ingenuo acerba eſt ſeruit⁹. Abſentẽ
ledit qui cũ ebrio litigat. Amans iratus multa mẽtitur ſibi. Auar⁹ ipe
miſerie cauſa eſt ſue. Amans quid cupit ſcit: q̄d ſapit nõ videt. Amans
quid ſuſpicatur vigilãs ſomniat. Ad calamitatẽ quilibet rumor valet.
Amor extorqueri non põt ſꝫ elabi põt. Ab amãte lachrimis redimam⁹
iracundiã. Aperte cũ eſt mala mulier tum demũ eſt bona. Auarũ facilẽ
cupias vbi nõ ſis idẽ. Amare et ſapere vix adeo ↄceditur. Auarus niſi
cũ moritur nichil recte facit. Aſtute crines dum celãtur: etas iudicatur
Auarus dando potius q̃ ſapiens dolet. Auaro q̄d mali optes niſi vt vi
uat diu. Animo dolenti nichil oportet credere. Alienũ nobis noſtrum
plus aliis placet. Amare iuueni fructus eſt: crimẽ ſeni. Anus cum ludit
morti delicias facit. Amoris vulnus idẽ qui ſanat facit. Ad penitendũ
ꝓperat cito qui iudicat. Amicos res optime parant: aduerſe probant.
Aleator q̃to in arte eſt: tanto eſt nequior. Amor ocioſo cauſa ſolitudis
eſt. Aberrare a fortuna tua nõ potes obſidet te. A quocũqꝫ deſcẽderis
magno aparatu ſeq̄tur. Acerrima virtus eſt quã vltima neceſſitas ex-
cutit. Agat priceps curã nõ tantũ ſalutis ſed honeſte cicatricis. A dua
bus cauſis preſtare princeps ſolet: ſi aut ſe vindicat aut alium.

b Is eſt gratũ quod opus eſt ſi vltro offeras. Bonaꝝ rerũ ↄſue-
tudo peſſima eſt. Beneficiũ qui dare neſcit: iniuſte petit. Bonũ
eſt fugiẽda aſpicere in alieno malo. Beneficiũ accipe: libertatẽ
vẽdere eſt. Bona nemini hora eſt vt nõ alicui ſit mala. Bis eni eſt mori
alterius arbitrio mori. Bñficia plura recipit q̄ ſcit reddere. Bis peccas
cũ peccãti obſequiũ accõmodas. Bonus amic⁹ leſus: grauı⁹ multo ira-
ſcitur. Bona mors eſt hoĩ vite que extingit mala. Beneficiũ dando ac-
cepit q̄ digno dedit. Blandicia nõ imperio fit dulcis venus. Bonus ani
mus nunq̃ erranti obſequiũ accõmodat. Beneficiũ qui ſe dediſſe dicit
petit. Beniuoli cõiunctio animi maxia eſt cognatio. Bñficiũ ſepe dare
docere eſt reddere. Bonitatis v̾ba mutare maior malicia ẽ. Bona opi
nio hoĩ tutior pecunia eſt. Bonũ q̄d eſt ſupprimit̃ nequaq̃ extinguitur
Bis vincit q̄ ſeſe vicit in victoria. Benign⁹ etiã dãdi cãm cogitat. Bis
interimit̃ q̄ ſuis armis perit. Bene dormit q̄ nõ ſentit q̃ male dormiat.
Bonoꝝ crimẽ eſt officioſus miſer. Bona fama in tenebris ꝓpriũ ſplen-
dorẽ obtinet. Bene cogitata ſi excedũt non occidũt. Bene ꝑdit nũmos
iudici cũ dat nocẽs. Bonis nocet q̄ malis parcit. Bon⁹ iudex eſt q̄ nouit
diſpẽſare q̄d dandũ eſt ⁊ quaten⁹. Bone iuſticie ꝓximus mod⁹ eſt ſeue
ritas. Beneficiũ eſt eo carere q̄d inuit⁹ poſſideas. Beneficiũ eſt ſemper
reddere bonitatis v̾ba. Bonũ eſt reddere bona v̾ba etiã ĩimicis. Bo-
na que veniũt niſi ſuſtineant̃ cadũt vt opprimãt. Bona ſperante aĩa eſt

pecunia. Bonū ad virū cito moritur iracūdia. Breue mens ipa eſt memoria iracūdie. Bona turpitudo eſt q̄ periculū vindicat. Bona cōparat preſidia mia. Beneficium dignis vbi des omnes obligas.

c Onſueta vicia ferimus niſi reꝑhendimus. Crudelis in re aduerſa obiurgatio. Cauendi nulla eſt dimittenda occaſio. Cui ſemꝑ dederis vbi neges rapere iperas. Crudelē medicū intēperans facit eger. Cuius mortem amici expectāt vitam oderunt. Cum inimico nemo in grām cito redit. Citius venit periculū cum contēnitur. Caſta ad virum matrona parendo imperat. Cito ignominia fit ſuperbi gloria. Conſilio melius vincas q̄ iracūdia. Cui vis dolori remediū eſt patiētia. Cū vicia ꝓſunt peccat qui recte facit. Cōtumeliā nec fortis pōt: nec ingenuꝰ pati. Cōſcientiā amici nulliꝰ īuenit lingua p̄ceps. Cōtēni eſt leuiꝰ q̄ ſtulticia ꝑcuti. Comes facundus in via ꝓ vehiculo eſt. Cito iprobor̄ leta ad perniciē cadūt. Crimē relinq̄t vite q̄ mortē appetit. Clemētia in quācūq; domū venerit: felicē eā trāq̄llāq; ꝑſtabit. Clementia eſt tēperātia animi in ꝑtāte vlciſcēdi. Clemētia eſt lenitas ſuꝑioris aduerſus īferiorem. Cōſuetudo peccādi multitudinem facit peccantium.

d Iſcipulꝰ eſt p̄oris: poſterior dies. Dānare eſt obiurgare cū auxilio opꝰ eſt. Diu apparendū ē bellū vt vīcas celeriꝰ. Dixeris maledicta cū īgratū hoīem dixeris. De īimico nō loq̄ris malū ſi cogites. Deliberare vtilia: mora eſt tutiſſima. Dolor decreſcit vbi quo creſcat nō hʒ. Dediſcere flere feminā ē mēdaciū. Diſcordia fit carior ꝯcordia. Deliberādū ē diu q̄cq̄d ſtatuēdū ē ſemel. Difficilē hr̄e opꝫ aurē ad crimia. Dū eſt vita grata: mortis ꝯditio eſt optīa. Dānū appellandū eſt cū mala fama lucrū. Ducis in ꝯſilio poſita eſt virtꝰ militum. Dies q̄ donat timeas: cito raptū venit. Dimiſſum q̄ neſcit̄ nō amittit̄. Difficilius eſt moderari, vbi dolori debetur vltio q̄ vbi exemplo.

e Tiam innocentes cogit mētiri dolor. Etiam peccato recte preſtatur fides. Etiā celeritas in deſiderio mora eſt. Ex vicio alterius ſapiens ſuū emēdat. Et deeſt & ſuperat miſeris cogitatio. Etiā obliuiſci q̄ ſcis interdū expedi. Ex hoīm queſtu facta eſt fortuna dea. Effugere cupiditatē regnū eſt inuenire. Exuli vbi nuſq̄ domus eſt ſine ſepulchro eſt tanq̄ mortuꝰ. Et q̄ faciūt odiūt iniuriā. Eripere telū & nō dare: irato decet. Exiliū pati eſt patrie ſe degenerare. Etiā capillus vnꝰ habet vmbrā ſuam. En q̄ miſerū eſt fieri metuendo ſenem. Etiā hoſti eſt equꝰ q̄ hʒ in ꝯſilio fidē. Excelſis malis faciliꝰ caſus nocet. Errat ſi q̄s exiſtimat tutū diu eſſe regem. Ex ſeua aīaduerſione: nulla regi gloria eſt. Euadere poſſunt puſilla mala ſi verba dare ingentibꝰ obuiā itur. Excuſationem querere viciū eſt: oīa ad deum relinque. Elemoſina non tam accipientibus q̄ dantibus prodeſt. Ex ſpe premii ſolatiū fit laboris.

f Idem qui perdit: ſe ſeruat in reliquū. Fortuna cū blādit̄ captatū venit. Fortunā citiꝰ repies q̄ retineas. Formoſa facies muta ꝯmendatio ē. Fruſtra rogat̄ q̄ miſereri nō pōt. Fortuna vn̄ aliq̄d fregit: caſus eſt. Fraus ē accipe q̄ nō poſſis reddē. Fortūa nimiū quē fouet ſtultū facit. Fatet̄ facinus is qui iudiciū fugit. Felix iprobitas optior eſt calamitas. Feras nō culpes q̄ imutari nō pōt. Futura pu-

gnant nec ſe ſupari ſinūt. Furoꝛ fit: leſa ſepiꝰ patiētia. Ficta cito ad na=
turā ſuā recidūt. Fidē q pdit nichil pōt vltra pdere. Facilitas ai ad par
tē ſtultitie rapit. Fides vt anima vn̄ abiit nūꝙ redit. Fidē nemo vnꝙ
pdit niſi q nō hȝ. Fortuna obeſſe nulli ꝯtēta ē ſemel. Fulmen eſt vbi cū
ꝑtāte iracūdia hitat. Fruſtra cū ad ſenectutē vētū ē repetes adoleſcētiā
Fēim maledictū maliuolū mēdaciū ē. Femie naturā regē deſpare odiū
eſt. Feras difficilia vt facilia leuiꝰ feras. Fortuna nemini plus ꝙ cōſi=
liū vȝ Fortūa vitrea ē q cū tm̄ ſplēdet fragit. Feras qd̄ ledit vt qd̄ p=
deſt pferas. Facit gratū fortuna quā nemo videt. Faciliꝰ ꝑuatis igno
ſcit̄ pri iacit ſe iudicātibꝰ Frequēs vīdicta paucoꝝ odiū repmit: oīȝ irritat.

G Raue p̄iudiciū eſt qd̄ iudiciū nō hȝ. Grauiſſima ē ꝓbi hoīs ira
cūdia. Grauis ai pena eſt quā poſt factū penitet. grauis animꝰ
dubiā nō hȝ ſniam. Graue ē malū oē qd̄ ſub aſpectu latet. gra
uius nocet qd̄cūqȝ in expertū accidit. Grauioꝛ eſt inimicꝰ q latet in pectore
Grauiſſimū eſt imperium cōſuetudinis. Graue crimē etiā cū dictum eſt
leuiter nocet. Grauis a magnis ad maiora fit.

h Eu ꝙ difficile ē glorie cuſtodia. Hō extra corpus ſuū eſt cū ira
ſcit̄. Heu ꝙ eſt timidus q ſe mori tutū putat. Hō q in hoīe cala
mitoſo ē miſericors meminit ſui. Honeſta turpitudo ē mori p
bona cā. Hȝ i aduerſis auxilia q ꝯmodat i ſcd̄is. Heu ꝙ miſeꝝ ē diſcere
ſeruire vbi ſis doctꝰ dn̄ari. Heu ꝙ miſeꝝ ē fieri metuēdo ſenē. Heu ꝙ mi
ſeꝝ ē ab illo ledi. de quo nō poſſis q̄ri. Hoīeȝ experiri m̄lta pauptas iubet
Heu doloꝛ ꝙ miſer ē q i tormēto vocē nō hȝ. Heu ꝙ penitēda icurrūt vi
uēdo diu. Habȝ ſuū venenū blāda orō. Hō totiēs morit̄ quotiēs amittit
ſuos. Hō ſp i ſe aliud fert: in alteꝝ aliud cogitat. Honeſtꝰ timoꝛ alteꝝ pa
trimoniū eſt. Hō neſcit ſi ſine doloꝛe fortunā iuenit. Honeſte fuit q ſuccū
bit tpi. Hō vite ꝯmodatꝰ ē nō donatꝰ. Heres fictꝰ ſub pſona riſus eſt. He
redē ſcire vtiliꝰ eſt ꝙ querere. Habēt locū maledicti crebꝛe nuptie. Hec
clemētia principem decet vt quocūqȝ venerit māſuetioꝛa omnia faciat.
Haud minꝰ turpia ſunt ꝑncipi multa ſupplicia ꝙ medico m̄lta funera.

i Inferioꝛ hoꝛreſcit qcq̄d peccat ſupioꝛ. Inimicū vlciſci: vitā acci
pere ē alterā. Id agas ne qs merito tuo te oderit Initiū cū reti
neas: exire icitas. Ingenuitatē ledis cū idignū roges In nullo
auarꝰ bonꝰ eſt: in ſe peſſimꝰ. Inopi bn̄ficiū bis dat q dat celerit̄. Inopie
pua deſūt auaricie oīa. Inſtructa iopia ē: i diuitiis cupiditas. In ſe vitat
culpā q pctm̄ p̄terit. Iocūdū nichil ē niſi qd̄ reficit Xritas Ingenuitas nō
recipit ꝯtumeliā. Impugne peccat i eū q peccat rarioꝛ. Ingratꝰ vnꝰ mi
ſeris oībꝰ nocet. In miſeri vita ꝯtumelia ē. Ita amicū habeas: poſſȝ vt fa
cile fieri hūc inimicū putes. Inuidiā ferre aut fortis āt felix pōt. In tioꝛe
ſp mēdax iracūdia ē. inuidia tacite: ſȝ minute iraſcit̄. Iratū breuit̄ vites ſȝ
inimicū diu. Iniuriaꝝ remediū ē obliuio. Iracūdiā q vicit hoſtē ſupat ma
ximū. Iocū tacentē crimē facit acriꝰ. In malis ſpare bonū niſi innocēs
nemo ſolet. In vindicādo criminoſa ē celeritas. Inhoneſta res eſt ſuos
vincere: ſatis ē potuiſſe punire. Ymago animi ſermo ē: qualis ē vir talis
orō. In felicitate ſe erigere ē felicitatē ſubmittere. In felice felicitas eſt
inocētia: nequicia ipa pena ſui ē. Inimicū ꝙuis humilē: docti ē timere. In

calamitoſo: riſus etiã iĩuria eſt. Judex dãnatur cũ nocẽs abſoluit. Igno
ſcere huanũ ẽ vbi pudet cui ignoſcit. In rebꝰ dubiis plurima ẽ audacia
Illo nocẽs ſe dãnat quo peccat die. Ita crede amico ne ſit inimico locꝰ.
Iratus etiã facinus conſiliũ putat. Inuidia id loquit nõ qui ſubeſt. Irri
tare eſt calamitatẽ cũ te felicẽ vocaueris. Jus ſupra omnẽ iniuriam po
ſitum ſcias. Imbecillos oculos eẽ q̃ ad alienã lippitudinẽ ſuffundũtur.
Eco ignominie ẽ apud indignũ dignitas. Laus noua vbi ori
l tur etiã vetꝰ admittit. Leſo doloris remediũ inimici dolor. Le
uis ẽ fortuna q̃ cito repoſcit qđ dedit. Lex vniuerſalis ẽ que iu
bet naſci ⁊ mori. Lucrũ ſine dãno alterius fieri non põt. Laſciua ⁊ laus
nunq̃ habẽt ꝯcordantiã. Legẽ nocẽs veret fortunã innocẽs. Libido iu
dicium eſt quod leuitas ſapit. Libido etiam cunctos ſub vultu domat.
Laxa crudelitas non eſt vocanda clementia.
alignus fieri maxime igrati docẽt. Multis minat q̃ vni facit
m iniuriã. Mora ois odio eſt: ſed facit ſapientiã. Mali cã eſt q̃ re
quirit miſericordiã. Mori ẽ felicis anteq̃ mortẽ inuocet. Miſer
ẽ a rege cogi qđ cupias loq̃. Miſerrima ẽ fortuna q̃ inimico caret. Malꝰ
eſt vocãdus q̃ ſua ẽ cã bonꝰ. Mõſtro ſimilis ẽ auaricia vnica. Malis diſ
ſplicere laudari ẽ. Malis vbi bonũ ſe ſimulat tũc ẽ peſſimꝰ. Metꝰ dũ ve
nit eaꝝ hꝫ ſonꝰ locũ. Mori neceſſe ẽ ſed nõ quotiẽs volueris. Male gerit
q̃cq̃d gerit fortũe fide. Mortuo q̃ mittit munꝰ nichil dat illi ſibi adimit
Minꝰ eſt q̃ ſeruꝰ/dñs q̃ ſeruos timet. Magis heres fidꝰ naſcit q̃ ſcribi
tur. Malos i ꝯſilio femine vincũt viros. Mala ẽ volũtas ad alienũ ꝯſue
ſcere. Maximo cũ ꝑiculo cuſtodit qđ multis placet. Mala eſt medicina
vbi aliq̃d nature perit. Male nature nũq̃ doctrina indigẽt. Miſeriã ne
ſcire ſine ꝑiculo ẽ viuere. Male viuũt q̃ ſe ſemꝑ victuros putãt. Maledi
ctũ interpretãdo facies acriꝰ. Male ſecũ agit eger medicũ q̃ heredẽ fa
cit. Minus decipit cui negat celit. Mutat ſe bonitas cũ irritat iniuria.
Mulier cũ ſola cogitat male cogitat. Male facere q̃ vult nũq̃ cãm inue
nit. Maliuolꝰ ſemꝑ ſua natura veſcit. Multos timere habet quẽ multi
timẽt. Male ĩpetrãdo ſummũ imperiũ amittit. Mulier q̃ nubit multis:
multis nõ placet. Miſera ẽ egritudo animi ob alienaꝝ ſpeciẽ miſeriarũ
Miſericordia nõ cauſaꝫ ſed fortunã ſpectat. Magnã fortunã magnos
aĩos decet. Magni animi eſt ꝓpriũ eſſe ⁊ trãquillũ ⁊ iniurias atqꝫ offen
ſiones ſemper deſpicere. Muliebre eſt flere in ira. Miſericordia eſt vici
na miſerie. habet enim aliquid trahitqꝫ ex ea. Malo veris offendere q̃
placere adulando. Morbum eſſe ſcias nõ hilaritatem ſemper arridere
ridentibus ⁊ ad omnium eſtimationem ipſum quoqꝫ os deducere.
Ichil agere ſemꝑ infelici eſt optimũ. Nichil peccẽt oculi ſi ocu
n lis animꝰ imperet. Nichil ꝓpriũ dicas qđ mutari poſſit. Non
cito ruina perit vir qui ruinã timet. Nullus ẽ tantus queſtus
q̃ eo qđ habes carere. Neſcis q̃d optes aut quid fugias: ita ludit dies.
Nunq̃ periculũ ſine periculo vincit. Nulla eſt tã bona fortuna de qua
nichil queri poſſis. Nunq̃ melius morimur hoies q̃ vbi libẽter viximꝰ
Negandi cauſa auaro nunq̃ deficit. Nundũ felix es ſi nũdum te turba
deridet. Nam ſi nullos inimicos tibi iiuria: multos tamẽ inuidia. Non

aſpicias q̄ plenas quiſq3 manꝰ deo: ſed q̄ puras admoueat. Non enim aliter nisi optimꝰ animus pulcherrimꝰ dei cultus eſt. Non aliter viuas in ſolitudine: aliter in foro. Nichil petas qđ negaturus es. Nichil negabis qđ petiturus es. Nichil magnū eſt in rebus humanis niſi animus magna deſpiciēs. Nichil intereſt quo aīo facias qđ feciſſe viciosum eſt. Nam facta cernitur: animus nō videtur. Nunq̄ multis placeas: ſ3 quibus libet liuere. Nequicia ipſa pena ſui eſt. Nā mala ꝯſciētia ſepe tuta eſt: ſecura nunq̄. Nemīnē cito accuſaueris. Neminem cito laudaueris. Nullū putaueris eſſe locū ſine teſte. Nulla puſilla domꝰ qui multos recipit amicos. Nunq̄ ſcelus ſcelere vindicādū eſt. Nimiū alterādo veritas amittit. Nō multū ſupra eū eminet qs cui ſe iraſcēdo exequat. Nobilis poſſeſſio ſapiētia eſt q̄ diſtributa ſuſcipit īcremētū: auarū dedignat poſſeſſorē: cito niſi publicet elabit. Nō alia facies eſt q̄eti moratiq3 ipe-rii q̄ ſereni celi ⁊ nitētis. Nullū ex oibus clemētia magis q̄ regem aut ꝓlatū decet. Nemo pōt ꝑſonā diu ferro fictā. ficta cito in naturā ſuā recidūt. Nunq̄ liqdum ſincerūq3 ex turbido venit. Nullum moroſius eſt aial: maiori q3 arte tractandū q̄ homo: et nulli magis parcendū q̄ hoī.

o Mne pctm̄ eſt actio. Ois actio eſt voluntaria tam honeſta q̄ turpis. Omne ergo peccatū voluntariū eſt. Omittite excuſationē: nemo peccat iuitꝰ. Oīne viciū h3 patrociniū ſuū. Odia multoꝝ ſub oculo latent. Omīa cum panduntur cū nō dico ſi cecideris ſed ſi titubaueris. Oīus affectus h3 vt in eo in quo ipſe inſanit: in idem putet ceteros furere. Omnis enī vitā differētes mors incerta preuenit. Omnis itaq3 dies velut vltimus ordinādus eſt: oppinātur de te hoīes male: ſed mali ꝺiſplicere enī malis laudabile eſt. Oratorē te puta ſi tibi ipſi qđ oportet ꝑſuaſeris. Ocium opz peccādi nō metum facias. Obiurgationi ſemper aliquid blande admiſce. Optimū eſt ſemper ignoſcere tanq̄ ipſe pecces quotidie. Optimū eſt maioꝝ veſtigia ſequi ſi recte ꝓceſſerunt. Omnis doctor inuite ꝯfonis peccās: turpior eſt. Ob hoc q̄ in officio cuius magiſter eſſe vult labitur. Omni rei moderatio eſt adhibenda que ſanabilia ingenia diſtinguere a deploratis ſciat.

p Eccādi duo ſunt genera. aliud ex ꝓpoſito: aliđ ex negligētia. Pleriq3 metu ceſſant peccare: nō īnocētia. Profecto tales timidi: nō innocētes ſunt dicēdi. Priuſq̄ promittas deliberes vt cum promiſeris facias. Prius ſi negaueris: feciſſe poſtea falere eſt. Propter cauſam multa amico dabis: multe etiā cauſe contra amicum. Pro eo religioſior eris quo melior. Preſtabis parētibꝰ pietatē: cognaris dilectionē. Preſtabis amicis fidē: oibus equitatē. Pacē cū oibus habebis: bellū cū vicijs. Pecunie īperare opz: non ſeruire. Pecunia ſi vti ſcias ancilla eſt: ſi neſcias dn̄a eſt. Putādus eſt recte fortior q̄ cupiditates tā q̄ hoſtes ſubicit. Patria eſt vbicūq3 bn̄ vixeris. Peiora ſunt tecta odia q̄ apta. Propterea te loquax inimicꝰ tutiorē q̄ taciturnꝰ oſtēdit. Proximū ad īnocentiā tenet locū verecūdia ⁊ peti ꝯfeſſio. Pleriq3 cū ſtultis male dicūt: ipſi ſibi cōuiciū faciunt. Perturpe eſt enī qđ obicitur in obiciente cognoſci. Pulcherrimū eſt oīa ꝓſtare: michi exigere. Principiū diſcordie eſt aliqđ ex cōmuni ꝓpriū facere. Pleriq3 famam

deus innocētiā et puritatē aſpicit nō manū

nequicia pena ſui eſt

Argumētu de pcto

malus, ſibi ad ſimiles extimatur

Nota

Nota bene

conſcientiã pauci verẽtur. Parcendũ eſt iꝓbãdis ciuibus: nõ aliter ꝙ
mẽbris lãguentibus. Principiũ ſeuicie bellũ eſt. Peſtifera vis valere
ad nocendũ. Prope eſt vt libẽter dãnet qui cito. Prope vt non que dã
net qui nimis. Peccandi verecundiam facit ipſa clementia regentis.

q Quidam quoſdã occidunt inimicos: nõ qꝛ habeant ſed qꝛ me
tuũt. Quã iniquũ eſt nocuiſſe: vel qꝛ oderis ledere. Quãto ini
quius eſt odiſſe qꝛ leſeris. Quã magnaꝝ viriũ eſt negligere
ledentẽ. Qui eñi vindicat ſentit. Quis ſis intereſt non quis habearis.
Quãuis agas id vt nequis merito tuo te oderit: erunt tñ qui ſemꝑ ode
runt. Quã magnum eſt non laudari ⁊ eſſe laudabilem. Qui ſuccurrere
perituro poteſt cum non ſuccurrit occidit. Quid eſt hoĩ inimiciſſimum?
alter homo. Qui propter pecunie vel libidinis amorẽ moritur: oſtendit
ſe nunꝙ ſui cauſa vixiſſe. Que ſunt maxime diuicie? nõ deſiderare diui
cias. Quis plurimũ habet? is qui minimũ cupit. Quid eſt dare bñficiũ
imitari deum. Quis eſt pauper? qui ſibi videtur diues. Quidã inimici
graues ſunt: amici leues. Quietiſſime viuerent homics in terris ſi duo
verba tollerẽtur: ſcꝫ meum ⁊ tuum. Qui paupertatẽ timet: timidus eſt.
Quod tacitũ eſſe vis: nemini dixeris. Quia nõ poteris ab alio ſilentiũ
exigere ſi tibi ipſe nõ preſtas. Qui equo aĩo malis miſcetur: malus eſt.
Qui ſeruis crudelis eſt oñdit in aliis voluntatẽ nõ deeſſe ſed poteſtatẽ
Qui ob hoc iniuriã facit qꝛ põt: cito deſinit qꝛ fecit. Quid dulci⁹ ꝙ hr̃e
amicũ cũ quo oĩa audeas. Quẽ ſic credis vt te: cui ſic loquaris quaſi te
cũ. Quãti tales amicos hr̃e voluerũt ⁊ ipſi tales eſſe nõ pñt. Quomo
do ſe fortuna ⁊ fauoꝛ iducit hoĩem. Quicq̃d equo plus futuꝝ eſt: in par
tem humanioꝛẽ inclina vel ꝓpondera. Quid eo infelicius cui iã maluꝫ
eẽ neceſſarie eſt. Quid põt ab eo quiſꝙ ſꝑare quẽ malũ eſſe docuit. Quo
tidie damnatur qui ſemper timet. Quotidie eſt deterioꝛ poſterioꝛ dies.

r Repelli ſe hoĩes facili⁹ ꝙ decipi poſſũt. Reſpue crudelitatẽ ⁊ ma
trẽ crudelitatis irã. Re vera memoꝛia bñficioꝝ fragilis eſt: iiu
riaꝝ tenax. Ridiculũ ẽ odio nocẽtis innocentiã ꝑdere. Res xᵃ
eſt qꝛ multis timet: multas timet. Regib⁹ eſt pci⁹ multo ꝙ ſeruiẽtibus.
Reuera qꝛ illi ſingulos iſti vniuerſos timẽt. Res ipſa vt ipã re poſcim⁹
efficiet ſi polliceri ꝓperam⁹ honeſta. Rem maximã ſibi ꝓmittit ſapiẽtia
vt te reducat tibi. Recta ingenia debilitat iracũdia praua ꝯfirmat auda
tia. Res optima eſt nõ celeratos extirpare ſed ſcelera. Recte parente et
interioꝛẽ laudas: qꝛ ꝑtinet ad gloꝛiã tuã. Res magne clemẽtie ẽ idulgẽ
do coꝛrigere peccata ꝙ vindicãdo rege incolumi mens omnib⁹ vna eſt:
amiſſo rumpere fidem. Regibus certioꝛ eſt ex manſuetudine ſecuritas.

ſ Sunt quoꝝ coꝛpus innoxiũ eſt: ⁊ in mille facinoꝝ furias mens
ocioſa diſcurrit. Si in clientelã felicis hoĩs potentiſqꝫ peruene
ris: aut veritas aut amicitia perdẽda eſt. Si vis beatus eſſe co
gita hec primum contẽni. Si multis placuerit vita tua: tibi placere non
poterit. Solitudinẽ querit qui vult cũ innocẽtibus viuere. Stultum eſt
timere qđ vitari non poteſt. Semꝑ diſſenſio ab alio incipiat/a te recon
ſiliatio. Succurre pauꝑtati amicoꝝ/imo potius occurre. Secrete admo
ne amicos/palam lauda. Si bene te inſtitueris/pudeat te fieri deterioꝛ

rem. Si quis iraſcitur: penas ab alio expetit a ſe exigi. Seueriſſime enī nos aduerſum ptātes gerimꝰ: ⁊ ipi eadē ꝯmittimꝰ. Seueritas aſſidua amittit auctoritatē. Sicut formoſa pictura ē cuiꝰ nulla pars erat: ſic formoſus hō in quo nulla pars pctis feda ē. Proinde hoc domi vel foris vel oi gñe vite teneamꝰ vt nobis ī exorabiles ſimꝰ: exorabiles illis qui nō niſi ſibi dare veniā neſciūt. Si iuitꝰ pares: ſeruꝰ es ſi volēs miniſter Scias enī multis ṽtutibꝰ abūdare ꝗ alienas amat. Si inuideris maior eris. nā ꝗ iuidet minor ē. Scito ꝗd ē iuidia dolor animi ē ex alienis ꝯmodis. Scito etenī illō: qr nulli iuidet bonitate ꝑditꝰ. Sūt multi qui plurimū ṽbis nō re ꝯtēnūt: ſʒ ipa ꝗ ſpernūt clā furant. Seueritatē abditā clemētia in ꝓcinctu hʒ. Sapiens nichil facit qđ nō dʒ: ⁊ nichil pretermittit quod debet. Seruis imperare moderate: laus eſt.

t Timidus cautū ſe vocat: ſordidus parcū. Tutiſſima res ē nichil timere ꝑter deū. Tene ſemꝑ vocis ⁊ ſilētii tēperamentū Tñ ⁊ in hoc incūbe: vt libētiꝰ audias ꝙ̄ loquaris. Tacere ꝗ neſcit: neſcit loqui. Triſticiā ſi potes ne admiſeris. Turpe ꝓbet ſpectaculū animꝰ eger. Turpia ne dixeris: paulatim enī pudor rerū per ṽba diſcutit. Trāſibit ſmo in effectū ſi honeſta loquamur. Tollerabilior eſt ꝗ mori iubet ꝙ̄ ꝗ male viuere. Tolerabilior pena eſt nō poſſe viuere ꝙ̄ neſcire. Talē diligentiā exibe in amicis ꝯparandis: vt incipias amare quē deinceps poſſis odiſſe. Tu primū exhibe te bonū: ⁊ ſic queras alterū tui ſimilē. Turpius nichil eſt ꝙ̄ cū eo bellū gerere cū quo familiariter vixeris. Tā oibꝰ ignoſcere ꝙ̄ nulli crudelitas ē. Tādiu a ꝑiculo aberit populꝰ ꝙ̄diu ſciet ferre frenos. Tyrānus a rege diſtat factis non noie.

v Vix quiſ ꝙ̄ in bonū niſi ex malo trāſit. Vis oibus eē notꝰ: priꝰ effice vt neminē noueris. Vis hr̄e honorē: dabo tibi magnū iperiū: ipera tibi. Vide ſi adhuc malꝰ es ſimilibꝰ ꝑce. Verus eſſe deſtitiſti: quare aliis locū emēdatiōis abſcidas. Viciū priꝰ fuit obſeruatio: nūc mos ē. Verū nō dicimꝰ nō audimꝰ. Utile ducatio et diſciplina mores facit. Vñ bona ꝯſuetudo excutere dʒ ꝗ̄ mala iſtruxit. Viriliter feras ꝗ̄ neceſſe ē. Dolor patiētia vincit. Verba rebꝰ nō ꝑſonis accipiēda ſūt. Vires tuas amici bñficiis: īimici iiuriis ſentiāt. Vita ois breuis eſt: iō īmortalis ē mors honeſta. Vir eſt bonꝰ ꝗ in tm̄ ꝑduxit animū ſuū: vt nō mō nolit peccare ſʒ etiā nō poſſit. Ut aliꝗd auri extrahamus: terrā ꝑuertimꝰ. Ut ſummū bonū occupemꝰ: ſcrutari pectꝰ piget. Virtutē cuiꝰ ꝓgreſſum videris nō exitū fineq̄ʒ deſpes. Volūt hoies ita ꝑceptum eſſe vt viuūt nō ita viuere vt ꝑceptū eſt. Utendū eſt diuitiis ⁊ nō abutendū: vt nec inde a ſupioribꝰ ꝯtēnaris: nec ab iferioribꝰ timearis. Ubi vſitata remedia: nō ꝓcedūt tāta ꝯtraria. Ubi diſcrimē īter bonos maloſq̄ʒ ſublatū eſt: cōfuſio ſequitur ⁊ victorum eruptio. Venia eſt pene debite remiſſio. Ut fulmina paucorum periculo cadūt oim metu: ſic aīaduerſiones magnarum poteſtatū terrent latiꝰ ꝙ̄ nocent. Utinā ea lex homini eſſet: vt cum tello ſuo frāgerentur: nec ſepius liceret nocere ꝙ̄ ſemel.

z Zelum de deo tm̄ habeas non contra hoies. zelari autem hominibus vicioſum eſt.

Expliciunt prouerbia ſenece.

¶ Incipit tractatus eiuſdem de moribus.

Omne peccatum actio eſt. Actio autē omnis/volūtaria eſt:
tam honeſta ꝙ turpis: ergo voluntariū eſt om̄e peccatū.
Tolle excuſationem nemo peccat iuitus. Educatio ⁊ diſci
plina mores faciūt: ⁊ id vnuſquiſqꝫ ſapit qͦ didicit. Itaqꝫ
bona cōſuetudo excutere debet qͦ mala inſtruxit. Nichil
intereſt quo aīo facias qͦ feciſſe vicioſuꝫ eſt: qꝛ facta cernunt: animꝰ vo
nō videtur. Nulla autē laus eſt nō facere qͦ facere nō poſſis. Quid hoī
eſt inimiciſſimū: homo. Libenter feras qͦ neceſſe eſt. Dolor patientia
vincit. Expecta qͦ nūꝙ peniteas. Nunꝙ multis placeas: ſed quibuſli-
bet ſtude. In hoc tm̄ incumbe: vt libētius audias ꝙ loquaris. Multos
vitā differētes mors iuncta preuenit/Itaqꝫ oīs dies velut vltimꝰ intuea
tur. Triſticiam ſi potes nō admiſeris: ſi minus nō oſtenderis. Amicos
ſecreto admone: palā autem lauda. Verba rebus nō perſonis exiſtimā
da ſunt. Oratorē te puta ſi tibi aut omnes qͦ oportet ꝑſuaſeris: vt licē-
tioſa mācipia animi. Coherce linguā ventrem ⁊ libidinē. Quod tacitū
eſſe velis: nemini dixeris. Si tibi nō impaſti quō ab alio ſilentiū ſꝑas.
Ridiculū eſt aliquē odio nocentis innocentiā perdere. Monſtro ſimilis
eſt auaricie ſcelus. Quid eni ſtultius eſt quod dici ſolet ꝙ via deficiēte
viaticū querere vel augere. Omnes infantes terra nudos excipit. non
pudeat te fortius naſci ꝙ viuere. Quid dulcius ꝙ habere amicū cū quo
audeas vt tecum omnia loqui. Magnarum virium eſt negligere leden
tem. Quid intereſt ꝙ non habeas: nondum eſt felix ſi te turba non de-
riſerit. Si vis beatus eſſe: cogita hoc primū: contendere noli. Priuſꝙ
promittas delibera et cum promiſeris facias. Id agas ne quis merito
tuo te oderit: et ſi nullos inimicos tibi faciet. iniuria multos facit.
Solitudinem querat qui vult cum innocentibus viuere.
Optimus ergo animꝰ ⁊ pulcherrimꝰ cultor dei eſt. Abſtinebis ab alie
no matrimonio. Preſtabis parētibꝰ pietatē cognatis indulgētia oībus
equitatē. Deuitabis crudelitatē ⁊ miniſtrā crudelitatis irā. Non aliter
viuas in ſolitudine aliter in foro. Nichil petas quod negaturus fuiſti.
Nichil negabis qͦ petiturus fuiſti. Pacē cū hoſtibus habebis cū victis
bellū. Hoc habet omīs affectus vt in id in quo ipſe inſanit: putet etiam
ceteros furere. Maximū in eo viciū eſt qui nō melioribus vult placere
ſed pluribus. Vis oībus eſſe notus/prius efficevt neminem noueris. bo
num eſt nō laudari ⁊ eſſe laudabilē. Stultū eſt timere qͦ vitare nō po
teris. Male obtuentur de te hoīes/ſed mali. Malis diſplicere eſt lau-
dari/Male de te loquūtur hoīes: bene aūt loqui neſciunt. Non ꝙ me-
rearis/ſed qͦ ſolent ipſi hoīes de te male loquūtur moleſtū eſt/ſed non
quod mētiunt. Si autem īmerito īnocentie mee nunc maxime gaudeo
Apparet eni illos vera obiecturos ſi poſſent. Non es in patria tua. Pa
tria tua eſt vbicūqꝫ bene es. Illud eni ꝑ quod bene eſt nō eſt in loco: ſed
in hoīe. Nichil magnū niſi magno aīo deſpicias. Que ſunt maxime di
uitie: nō deſiderare diuitias. Quis plurimū habet: is qͥ minimū cupit.

Quid eſt dare beneficiū? deum imitari. Honeſtius eſt cum iudicaueris
amare ꝙ cum amaueris iudicare. Diſſentio ab alio incipiat: a te autem
recōciliatio. Succurre paupertati amicoꝝ immo occurre. Amicos ſcde
res parant: aduerſe certiſſime ꝓbant. Peiora ſunt tecta odia ꝙ aperta
Itaqꝫ re minus loquar inimicus offendit ꝙ tacitus. Mira ratio eſt que
nō predicari quod gaudet intelligi. Agnoſci amat q̄ quod agit oſtēdit
Elemoſina nō tā accipientibus ꝙ dātibus prodeſt. Et ſpes premii ſola
tium ſit laboris q̄ ē maxima egeſtas? auaricia. pecunie īperare oportet
non ſeruire. Nullū conſciū peccatoꝝ tuoꝝ magis timueris ꝙ temetipm̄
Alium potes effugere: te autem nūꝙ. Quis eſt pauper qui ſibi videtur
Qui a multis timet multos timet. Infelicitatē erige ſubmitte felicita-
tem: infelicis innocentiā. Nequicia ipſa ſui pena eſt. Mala conſcientia
ſepe tuta eſt: ſecura nunꝙ. Libidinis initia continebit qui ex ipſa cogi-
tabit. Beneficii accepti nunꝙ oportet obliuiſci dati ꝓtinus. Inhoneſta
victoria eſt ſuos vincere: ſatis eſt penarum potuiſſe puniri. Inimicitias
tarde ſuſcipe: amicitias exerce moderate vanitates ſīr depone. Yma-
go animi ſermo eſt: qualis vir talis oratio. Magna res eſt vocis ⁊ ſilen
tii temperamentū. Qui equo aīo malis īmiſcetur malus. Neminē lau
daueris: neminē cito accuſaueris: ſemper puta te cum his teſtimonium
dicere. Vicium eſt oīa credere: viciū nichil credere. Vtēdum eſt diuitiis
non abutēdum. Nullū putaueris locum ſine teſte: excuſationē querere
vicium: ſed oīa relinque ad dn̄m. Fortior eſt q̄ cupiditatem vincit ꝙ qui
hoſtem ſubicit. Et difficilimū ſeipſum vincere. Inique iraſcitur qui ſuis
iraſcit. Amare ſic incipe tanꝙ nō liceat deſinere. Magnaꝝ rerum etiā
ſi ſucceſſus nō fuerit honeſtus eſt ipſe conatus. Nobilitas animi eſt ge-
neroſitas ſenſus. Nobilitas corporis generoſus animus. Honeſtior eſt
qui ſenectutē ad ocium ꝙ inocium: ⁊ tunc incipiat laborare. Turpe ſpe
ctaculū prebet animus eger. Nunꝙ ſit triſtis facies tibi in cōmodo alte
rius. Homo ſum: quō deuitabo ſeculariū rerum inuidiā? Si felicitatem
iactaueris: multis diues eris. Quomodo optime potentiā tuebor. Im-
potentia occaſionis locum tenet innocentie proximū. Vbi confeſſio: ibi
remiſſio. Ire ſeueritas in vicio eſt. Boni iudicis eſt diſpenſare non tan
tum quod dānandum ſit: ſed quia proximus iuſticie modus ſeueritas.
Quietiſſimam vitā agerent homines in terris ſi hec duo verba a natu
ra omnium rerum tollerent meū ⁊ tuum. Qui paupertatē timet: timen
dus eſt. Vires tuas amici magis ſentiant bn̄ficia ꝙ iniurias. Pecunia
non ſatiat auariciā: ſed irritat. ideo ſemper indiges. Pecunia ſi tibi eſt:
cui ius vſura morbi/michi crede/non potes diues eſſe ⁊ felix. Auribus
frequentius ꝙ lingua vtere. Quicquid dicturus es: anteꝙ aliis dicito
tibi. Nichil intereſt inter iratum ⁊ inſanū niſi vnus dies. Alter ſemper
iraſcitur: alter ſemper inſanit: facillime bonis frueris ſi ea vitaueris que
victu paraueris. Cum alienos timueris teipſum verere. Nam ſepe ſine
aliis eſſe potes: ſine te nunꝙ. Si bene te inſtruxeris: pudeat deteriora
facere. Qui perſuaſeris erit dierū: quod cogitaueris erit in occaſione.
Alteri ſemper ignoſcito tibi ipſi nunꝙ. Tantum ad voluntatē adiicies
quātum ex voluptate abſtraxeris. Stultum ne delectari ⁊ quaſi mortē

mortē moliri cū ſomnus aſſidia ſit mortis imitatio. Bonus nocet qui malis parcit. Multi cum aliis male dicitur: ſibiipſis ſeruicia faciunt. Nichil turpius ꝙ qui obiicit alteri quod ſibi obiiciendum eſt. Ut licentioſa mancipia animi īperio redige linguā/libidinē/ventrem/cupiditatēqꝫ comprime: ſi nō potes paululū remitte. Sepe ea que ſanari rōe nō poterant ſanata ſunt tēpore. Qui propter pecunie amorē ⁊ libidinē moritur oſtendit ſe nūꝙ ſui cauſa vixiſſe. Turpia ne dixeris: paulatim enī eſſe pudor per verba diſcutitur. Sic habita vt potius laudetur dñs ꝙ domus. Conſuetudinaria res eſt innocētia. Non dānatio ſed cauſa: hoīem turpē facit. merito pena dānata eſt: danatio īmerito eſt dānari. Si aliquid cogitaueris: cito apparebit conuerſantibus. Uideri vis ab omibus: nunꝙ bone honeſtatis ſimulatio. Quod de alienis tractas: ex tuis iudices. Multi ſunt obligandi: pauci offendendi. Nam memoria beneficioꝝ facilis eſt. Iniuriaꝝ obiurgationi ſemper aliquid blanda admiſce. facilius enim penetrāt verba que molli vadunt via ꝙ aſpera. Nemo enim ſe mutat qui mutari ſe deſperat. Quo cum ſcribens aliquid dicturus es: ſcito morū tuoꝝ te hominibꝰ chirographū dare. Qui ī ſeruos iraſcitur ⁊ crudelis eſt: ſatis oſtendit poteſtatē aduerſus alienos ſibi defuiſſe. Qui neſcit tacere neſcit et loqui. Facilius eſt pauperi contentum effugere ꝙ diuiti inuidiā. Bonus fruitur bona cōſciētia. Malis hominibus tutiſſimū eſt effugere. Nulla puſilla domus q̄ multos amicos capit Scire vti paupertem maxima felicitas. Acuit intentio: nimiū frangit animū remiſſio. Nunꝙ ſcelus ſcelere vincendū eſt. Bonus vir eſt eo q̄ eo produxit affectu animū: vt non tm̄ peccare non velit: ſed etiā nō poſſit Regnātibus peius multo periculū ꝙ his qui iudicāur. Hi enim ſingulos timent illi vniuerſos. Nūquid fortis forte ſe gloriabit quē corporis egritudo efficit infirmum? Nūquid diues in operibus ſuis gloriabitur cuius fur vel tyrānus abrupit? Nunquid nobilitas gloriabit effecta: nō nunꝙ indignis ⁊ miſerabilibꝰ ſeruiēs? Dyabolus aliqn̄do gloriabat interfectorē tue miſericordie. nūc intergemiſcit ſocios tue beatitudinis Fugienda ſunt omnibus modis et abſcindenda igni ac ferro: totoqꝫ artificio ſeparanda langor a corpore. Imperitia ab animo luxuria a mēte a ciuitate ſeditio; a domo diſcordia cunctis rebus intemperantia. Dixit quidam amicorum omnia eſſe communia et amicum ſeipſum eſſe alterum. duorum temporū maxime habendum curam et eorum que acturi ſumus: ⁊ eorum que geſſimus poſt deum veritatem colendam: que ſola homines diis proximos facit.

Lucii Annei Senece prouerbia cum tractatu eiuſdem de moribus finiunt feliciter.

Mag. St. Dr.

P. M.-